

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ США ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Олександр Вікторович ДЯТКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Корупція в оподаткуванні залишається однією з ключових проблем для економік багатьох країн, зокрема і України. Вона проявляється у формі ухилення від сплати податків, зловживань з боку податкових органів, корупційних схем повернення ПДВ та непрозорих податкових пільг. Багато європейських країн успішно протидіють цим викликам, упроваджуючи ефективні антикорупційні механізми, які можуть бути корисними для України.

З огляду на це зарубіжний досвід протидії корупції у сфері оподаткування охоплює правові, технологічні, соціальні та інституційні інструменти, спрямовані на створення прозорих та ефективних податкових систем у різних країнах світу.

США мають одну з найефективніших систем протидії корупції у сфері оподаткування, що поєднує суворе законодавство, ефективні правоохоронні механізми, цифровізацію податкових процесів та міжнародну співпрацю. Основним органом, що відповідає за протидію податковим злочинами, є Податкова служба США (IRS), яка має власний підрозділ кримінальних розслідувань (IRS-CI). Його основна функція – виявлення та розслідування корупційних схем ухилення від оподаткування, відмивання грошей та шахрайства [1].

Варто виділити декілька ключових антикорупційних механізмів. По-перше, США мають потужну законодавчу базу, яка передбачає жорсткі покарання за податкові злочини. Закон про корумповані організації (RICO Act) дозволяє переслідувати злочинні угруповання, що займаються ухиленням від сплати податків, а Закон про доброчесність у державному секторі передбачає кримінальну відповідальність для посадовців, які сприяють корупції. Також Закон про захист інформаторів (Whistleblower Protection Act) передбачає фінансову винагороду для осіб, які повідомляють про податкові порушення. Це стимулює громадян і бізнес до активної участі в процесі протидії корупції [2].

По-друге, в США широко використовуються цифрові технології для контролю за сплатою податків. Обов'язкове електронне декларування для юридичних осіб та громадян із високими доходами дозволяє IRS швидко аналізувати фінансові операції та виявляти потенційні ризики корупції. Автоматизовані алгоритми та штучний інтелект допомагають аналізувати великі масиви податкових даних і виявляти підозрілі транзакції. Крім того, США мають потужну систему міжнародного фінансового моніторингу завдяки Закону FATCA, що зобов'язує іноземні банки

надавати інформацію про рахунки американських платників податків, унеможливаючи ухилення від податків через офшори.

Ще одним важливим елементом є співпраця США з міжнародними організаціями, такими як FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) та ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку). Така співпраця дозволяє ефективно відстежувати та блокувати міжнародні корупційні схеми, які можуть включати офшорні компанії та транскордонні фінансові потоки [3].

Досвід США може бути корисним для України, яка активно реформує свою податкову систему та впроваджує антикорупційні заходи. Насамперед, необхідно посилити відповідальність за податкові злочини, зокрема шляхом створення аналогів RICO Act та механізмів захисту інформаторів, що дозволить розкривати корупційні схеми всередині органів державної влади. Україна також потребує розширення цифровізації податкових процесів – обов'язкового електронного декларування, автоматизованих перевірок фінансових операцій, використання Big Data та штучного інтелекту для виявлення ризиків ухилення від оподаткування.

На наш погляд, важливим напрямком є зміцнення ролі Бюро економічної безпеки (БЕБ) за моделлю IRS-CI, що дозволить зосередити податкові розслідування в єдиному спеціалізованому органі, а також розширити співпрацю з міжнародними організаціями щодо обміну фінансовою інформацією та протидії офшорним схемам.

Загалом, досвід США демонструє, що ефективна протидія корупції у сфері оподаткування можлива лише за умови поєднання вдосконалення законодавства, упровадження цифрових технологій, здійснення прозорої податкової політики та міжнародної взаємодії. Запровадження цих підходів в Україні допоможе знизити рівень корупції, збільшити податкові надходження та зміцнити довіру суспільства до податкової системи.

Ще одним напрямком, який варто перейняти Україні, є незалежний громадський контроль над податковою сферою. У США існує спеціальна структура — Податкова адвокатура (Taxpayer Advocate Service, TAS), яка є незалежною від IRS і захищає права платників податків, допомагаючи вирішувати суперечливі питання з податковими органами. Це значно підвищує рівень довіри громадян до податкової системи та зменшує простір для корупційних маніпуляцій з боку посадових осіб. В Україні створення подібної незалежної інституції могло б допомогти у вирішенні скарг громадян щодо неправомірних дій працівників податкових органів та підвищити прозорість системи.

Також варто звернути увагу на ефективність механізму анонімного повідомлення про корупцію, який широко використовується в США. IRS має спеціальну гарячу лінію та онлайн-портали, за допомогою яких громадяни та підприємства можуть повідомляти про випадки ухилення від сплати податків або корупційні дії з боку податкових службовців. При цьому забезпечується суворий захист особистих даних викривачів,

що робить цей механізм ефективним і безпечним. В Україні, хоча й існують гарячі лінії для викривачів корупції, вони часто не працюють належним чином, актуальною залишається проблема відсутності надійного захисту від переслідування.

Так, досвід США демонструє, що ефективна протидія корупції у сфері оподаткування можлива лише за умови комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавства, автоматизацію процесів, незалежний громадський контроль, стимулювання добросовісної сплати податків, міжнародну співпрацю та захист викривачів. Упровадження цих механізмів в Україні дозволить не лише знизити рівень корупції, а й підвищити надходження до бюджету, створити сприятливіші умови для бізнесу та зміцнити довіру громадян до податкової системи. Україна вже зробила важливі кроки у цьому напрямку, але для досягнення реальних результатів необхідне системне впровадження передових світових практик, зокрема американського досвіду, який довів свою ефективність у протидії податковій корупції.

Список використаних джерел

1. IRS-CI's international presence tackles corruption across the globe // IRS Criminal Investigation: сайт. URL: <https://www.irs.gov/compliance/criminal-investigation/irs-cis-international-presence-tackles-corruption-across-the-globe>.
2. The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act // U.S. Department of Justice: сайт. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/rico-racketeer-influenced-and-corrupt-organizations-act-statute>.
3. FATF Annual Report 2023-2024 // FATF: сайт. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/FATF-Annual-report-2023-2024.html>.